

ATANASIE M. MARIENESCU DESPRE IMPORTANȚA STUDIERII NUMELOR DE LOCALITĂȚI¹

DORINA CHIȘ-TOIA
Universitatea „Eftimie Murgu”, Reșița

Cuvinte-cheie: *limbă, etimologie, origini, continuitate, studiu*

Apărută în 1886, la Caransebeș, publicația „Foaia diecesană” a reprezentat, în ciuda aparentei orientări religioase, o adevărată oază de cultură pentru locuitorii eparhiei Caransebeșului, oferind informații din cele mai variate domenii. Referitor la limba română, preocupările sunt multiple și variate, articolele apărute² abordând marile probleme din epocă: limba literară, ortografia fonetică, neologismele introduse abuziv în limbă și, nu în ultimul rând, problema limbii române ca limbă oficială în Banat.

Gherasim Sîrbu scrie articolul *Unele ingerențe stricăcioase limbei*³ cu intenția mărturisită „ca de aci să poată oricare om cu pătrundere să deducă cum va fi influințată limba noastră de străinisme în acele părți unde este zilnică atingere cu alte neamuri și pentru ca cei cărora le zace la inimă curățenia și dezvoltarea ei, și au dragoste de neam, să vină cu o zi înainte să lucreze întru

¹ Exprimată în scrisoarea de răspuns adresată autorilor „Topografiei Măidanului”, Sofronie Liuba și Aurelie Iana, scrisoare publicată în „Foaia diecesană” nr. 21/1895.

² Vezi capitolul „Însemnări despre limba română în «Foaia diecesană»” la Dorina Chiș-Toia, *Limba literară din Banat. Contribuții. Aspecte ale limbii literare în publicația „Foaia diecesană” (1886-1918)*, Timișoara, Editura Mirton, 2006, p. 44-50.

³ „Foaia diecesană” nr. 38, 39 și 40/1891.

împedecarea și înlăturarea răului”⁴. „Rău” nu este faptul că se dorește îmbogățirea lexicului limbii, ci „schimonosirea înțelesului și schilodirea formei”⁵ cuvintelor de origine latină, germană sau maghiară. Merită reținută ideea enunțată de autor că învățătorilor și preoților le revine rolul „luminării” enoriașilor în legătură cu problemele referitoare la corectitudinea folosirii limbii române.

Învățătorii au fost de altfel permanent implicați în cercetarea unor aspecte ce țin de specificul oricărui popor, limba sa. În acest sens, ne referim la articolul apărut de-a lungul anului 1895, *Topografia satului Măidan*, aparținând învățătorului Sofronie Liuba și preotului Aureliu Iana.

Un prim aspect pe care îl au în vedere cei doi este argumentarea scrierii: „am fost îndemnați de acest Prea Stimat Domn (At. M. Marienescu⁶ - n. n.) a face și o descriere a statului (!) nostru în carea să înșirăm toate numirile locale din otarul nostru, precum: numele văilor, apelor, ogașelor, dealurilor etc. așa și a datelor și legendelor istorice ce să mai susțin în comună, ca așa din acestea să se poată dovedi vechimea și originea satului nostru și a numirilor acestora.”⁷

Descrierea hotarului, a satului Măidan și a părților singulare este titlul părții a doua a studiului, unde sunt oferite informații despre ceea ce Al. Graur numea „toponimie minoră”⁸, adică denumirile din interiorul unei localități.

Interesantă, dar mai ales valoroasă prin calitatea materialului prezentat este partea a treia, *Material limbistic sau cuvinte populare din satul Maidan*, pentru care autorii oferă următoarea argumentare : „Sciind că un popor numai după limbă să poate cunoască și de judeca

⁴ „Foaia diecesană” nr. 40/1891, p. 2.

⁵ *Ibidem*

⁶ S-a afirmat în domeniul folclorului, al lingvisticii și al istoriei. Membru al Academiei Române (corespondent 1877, titular 1881). Atanasie Marian Marienescu (1830–1915) a urmat studii de drept la Pesta trei ani, cel terminal făcându-l la Viena (1853–1856), iar doctoratul și l-a susținut la Pesta în 1861, fiind unul din primii bănațeni cu acest titlu. (Radu Ardelean, *Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor*, în „Analele Banatului, S.N., Arheologie – Istorie”, XVIII, 2010, p. 7-28)

⁷ „Foaia diecesană” nr. 1/1895, p. 2.

⁸ *Nume de locuri*, București, Editura Științifică, 1972, p. 5.

mai bine și văzând că literatura noastră până astăzi foarte puțină atențiune au dat părții acesteia – uneia dintre cele mai de căpetenie la alte popoare culte -, tot la îndemnul M.O. Domn Dr. Atanasie Marienescu am cules acest material limbistic care constă din descrierea edificiilor și a lucrurilor cu toate părțile și numirile tehnice ale acestora, pre care românul nostru zilnic le folosește și care fără îndoială nu fără oarecare înșămăntate istorică le-au putut susține în graiu atâta timp.”⁹

Așadar, ideea că *limba* conferă identitate unui popor este aceea care stă la baza studiului celor doi autori. Trebuie reținută, totodată, *lupta* bănațenilor pentru *păstrarea, susținerea* limbii moștenite din moși-strămoși, aspect pe care-l avea în vedere și At. M. Marienescu atunci când îi îndemna pe cei doi să purceadă la întocmirea studiului : „...recunoaștem prețul național și *limbistic* (s.n.) al operatului și vedem cu bucurie nu numai un început frumos pentru culegerea numelor locale și din părțile noastre, dar și diligența și priceperea ce ați arătat-o la culegerea numelor și cuvintelor de toată ziua ; și pentru aceasta operatul D-Voastre poate servi de o mustră bună pentru alte colecțiuni din alte părți, iar D-Voastre de exemple mândre pentru preoții și învățătorii diligenți și deștepți. Oradia Mare 15 Decemvrie 1894. Dr. At. M. Marienescu”¹⁰.

Îndemnul face parte din scrisoarea de răspuns adresată de Atanasie M. Marienescu autorilor Liuba și Iana, care-l rugaseră să stabilească etimologia numelor de dealuri, ape și localități prezente în studiul „Topografia satului Măidan”. Astfel, At. Marienescu aduce în discuție câteva aspecte care se constituie într-un material inedit, interesant și valoros pentru ideea de începuturi a etimologiei la noi în țară. În apusul Europei, în Anglia, Franța și Germania, unde „inteliginții și învățații au început încă cu un secol mai înainte, ca să culeagă numele locale și să studieze înțelesul lor s-a constatat că numele de localități de pe teritoriul, pe care locuiesc un popor, din multe puncte de vedere sunt de mare înșămăntate pentru noi.”

⁹ „Foaia diecesană” nr. 22/1895, p. 5.

¹⁰ *Ibidem*, nr. 21/1895, p. 4.

Sunt dezbătute, apoi, alte două idei prezente, de altfel, pe întreg parcursul secolului al XIX-lea, aceea a *continuității poporului român* pe aceste locuri și a *luptei înaintașilor pentru existența și limba lor*: „Strămoșii noștri, din seculi în seculi, din generațiuni în generațiuni, aci s-au luptat, aci și-au vărsat sângele pentru bunul, esistența și limba lor, pentru aceste teritoare, ca locurile nasterii, vieții și patriei lor.” Ei sunt cei care ne-au lăsat moștenire tradiții istorice, mituri păgâne, legende creștine, povești despre propria existență.

Denumirile locale reprezintă o sursă de informații despre limbile care s-au vorbit pe teritoriul patriei noastre înainte de colonizarea romană; trebuie să avem însă în vedere și faptul că există denumiri din „limba de azi”. Lor li se adaugă cele date de popoarele migratoare care au trecut peste teritoriul Daciei, deși acestea nu s-au împământenit, ci au căutat zone de șes; prin urmare, numele din țara noastră aparțin popoarelor anterioare colonizării Daciei.

At. Marienescu face referire la felul în care s-a implicat, personal, în culegerea toponimelor, subliniind interesul manifestat, în acest sens, de „Societatea geografică” și de însuși regele României, care le-au atribuit premii celor merituoși. Sunt amintite lucrările: „Dicționarul topografic și statistic”, publicat în 1872 de către Dimitrie Frunzescu, la București, și 20 de dicționare cu nume de localități din 20 de județe din România. Rolul de a „scruta” și explica materialul cules le revine „literaților și învățaților”.

În continuare sunt prezentate opinii ale unor învățați despre denumirile locale din țara noastră. Trauquott Tamm, de exemplu, în lucrarea *Über den Ursprung der Rumänen*, face o paralelă între afirmațiile scriitorilor străini și ale celor români referitoare la originea noastră ca popor: cei dintâi sunt de părere că românii au venit pe acest teritoriu în secolele al XI-lea și al XII-lea, în vreme ce ai noștri susțin continuitatea pe aceste meleaguri încă de la colonizare. Concluzia lui T. Tamm este că un răspuns corect se poate da abia după ce specialiștii vor fi cercetat materialul cules. Referitor la slavi, acesta recunoaște că s-au așezat în zona de șes, în sudul Dunării; românii, fiind în zona de deal, este exclusă varianta existenței denumirilor slave în toponimia românească.

Samuel Borovszky consideră denumirile din Ardeal și Ungaria ca fiind de origine slavă, germană (provenite de la slavi, goți și nemți), iar despre „valahi” afirmă că sunt „venituri” din secolele al XII-lea și al XIII-lea.

Wilhelm Obermüller ajunge la concluzia că originea cuvintelor trebuie căutată în limba celților, preluată de slavi și de germani. Și At. Marienescu împărtășește această idee, de aceea va publica, în paginile „Foi diecesane”, un *Studiu despre Celți și numele de localități*.

Este amintit și B. P. Hasdeu, care în *Cuvente den bătrâni*, în *Istoria critică a românilor* și în *Magnum Etimologicum* este de părere că denumirile românești de localități sunt de origine slavă. At. Marienescu își propune să arate legătura valahilor din Dacia cu celții și cu limba lor, „ca în acest mod să se ușureze priceperea și judecata asupra numelor explicate”.

Am considerat importantă aducerea în actualitate a conținutului acestei scrisori pentru opiniile exprimate de omul de cultură Atanasie M. Marienescu în legătură cu însemnătatea pe care o are toponimia în contextul istoriei, al limbii și al culturii unui popor, în speță a celui român.

În altă ordine de idei, conținutul scrisorii reprezintă o parte a preocupărilor învățaților bănățeni pentru studierea diverselor compartimente ale limbii române, în cazul de față a toponimiei și etimologiei. Este însă în egală măsură valoroasă prezentarea în paralel realizată de Marienescu a părerilor exprimate de specialiști de-a lungul timpului în legătură cu latinitatea limbii, romanitatea și continuitatea românilor pe aceste meleaguri într-o perioadă în care afirmațiile defăimătoare la adresa poporului român și a limbii române nu conteneau să apară.

În sfârșit, scrisoarea scoate în evidență patriotismul autorului ei, capacitatea de analiză a acestuia, precum și intenția publicării unor studii ce vor avea menirea de a arăta legătura vlahilor din Dacia cu celții și cu limba lor.

Bibliografie

- Ardelean, Radu, *Viziunea lui Atanasie Marian Marienescu asupra istoriei vechi a românilor*, în „Analele Banatului, S.N., Arheologie – Istorie”, XVIII, 2010.
- Chiș-Toia, Dorina, *Limba literară în presa din Banat. Contribuții*, Timișoara, Editura Mirton, 2006.
- „Foaia diecesană” din 1895.
- Graur, Alexandru, *Nume de locuri*, București, Editura Științifică, 1972.

ATANASIE M. MARIENESCU SUR L'IMPORTANCE DE L'ETUDE DES NOMS DES LOCALITES (Résumé)

Mots-clés : *langue, étymologie, origines, continuité, étude.*

Dans cet article nous nous proposons de mettre en évidence quelques-unes des idées formulées par Atanasie M. Marienescu dans la lettre-réponse adressée aux auteurs de l'ouvrage „Topographie de Măidan”, une série d'articles parus tout au long de l'année 1895 qui insistent sur la topographie du village de Măidan.

ATANASIE MARIENESCU ON THE IMPORTANCE OF THE STUDY OF NAMES OF TOWNS (Abstract)

Key-words: *language, etymology, origins, continuity, study.*

In this article we propose to highlight some of the ideas put forward by Atanasie Marienescu in the response letter addressed to the authors of the paper "Topography Maidan", a series of articles during 1895 year, that emphasize the topography of the village of Maidan.